

Van de redactie

Dit is de 36e uitgave van de Historische Vereniging Bergambacht.

Achtereenvolgens komen in dit nummer aan de orde:

- 1 Mededelingen bestuur en redactie
- 2 Het voorjaarsprogramma 2019
- 3 Agenda Alg. Ledenvergadering op 26 maart 2019
- 4 Financieel jaaroverzicht 2018
- 5 Herinneringen (afl. 4) Ontwikkelingen (Roel Botter)
- 6 Een laatste bewoner over Het Slot 's Heeraartsberg (Roel Botter)
- 7 Ammerstol 4 mei 1945 (Roel Botter)
- 8 Het badhuis in Bergambacht (Roel Botter)

Mededelingen bestuur en redactie

Het bestuur is nog steeds op zoek naar een geschikte ruimte voor haar archief. Dit archief bestaat voor het merendeel uit ordners, fotomateriaal en documenten. Vanzelfsprekend moet deze ruimte vochtvrij en op verzoek toegankelijk zijn. Hebt u zo'n ruimte beschikbaar of weet u iemand die wellicht bereid is zo'n ruimte beschikbaar te stellen, dan horen wij dat graag van u.

Het voorjaarsprogramma 2019

Februari 2019

Op dinsdagavond 26 februari geven de heer Wim Meershoek en mevrouw Anke Meershoek een presentatie over aardewerk. Ze zijn fervente verzamelaars van het oude Maastrichtse aardewerk en hebben in 39 jaar zoveel mooie en dierbare stukken verzameld dat hun huis nu bijkans een museum is. 10 jaar geleden hebben ze een powerpointpresentatie over dit boeiende stuk Limburgse geschiedenis gemaakt en die laten ze graag aan ons zien. Bezoekers van de lezing kunnen een stuks Maastrichts aardewerk meenemen ter beoordeling en taxatie.

Maart 2019

Op dinsdagavond 26 maart 2019 vindt de Algemene Leden Vergadering plaats en na de pauze zal Roel Botter een korte

film vertonen over de aanleg van de N207 tussen Bergambacht en Gouda in 1959 en daarna de film “Herinnering en Heden” die hij maakte in de jaren '90 over het dorp Bergambacht zoals hij zich dat herinnert uit zijn jeugd.

April 2019

Op dinsdagavond 23 april 2019 geeft de heer Sander Wassing een presentatie over **“Gelderse krijgsbenden en hun strooptochten door de Krimpenerwaard”** De beruchtste veldheer van de 16^e eeuw was Maarten van Rossum Zijn lijfspreuk: “Blaken en branden is het sieraad van de oorlog” werd door hem en zijn soldaten omgezet in meedogenloze daden. Kerkklokken, zendboden en rookkolommen aan de horizon waarschuwden de mensen dat de “Gelderaers” in aantocht waren. In 1512 viel een Gelderse krijgsbende Bergambacht binnen en brandde de kerk af.

Wie was Maarten van Rossum en wat dreef hem? Waarom vielen de Geldersen juist de Krimpenerwaard binnen? Deze en andere vragen worden tijdens de lezing aan de orde gesteld.

Voor alle lezingen geldt: Ze vinden plaats in de grote zaal van De Schakel, Schoolstraat 24 in Bergambacht. Zaal open om 19.30h , aanvang 20.00h. Toegang is gratis.

HISTORISCHE VERENIGING BERGAMBACHT

Algemene Ledenvergadering

Agenda voor de Algemene ledenvergadering van 26 maart 2019
Plaats: de Schakel, Bergambacht – Aanvang 20.00 uur

- 1 Opening
- 2 Vaststelling van de agenda
- 3 Ingekomen stukken en mededelingen
- 4 Vaststelling en goedkeuring van de notulen van de ALV van
. 21 maart 2018. Deze notulen staan afgedrukt in het
zomernummer van dit blad van 2018
- 5 Activiteitenverslag 2018
- 6 Financieel jaarverslag over het jaar 2018: zie elders in dit blad
- 7 Verslag van de kascommissie
- 8 Benoeming van de kascommissie 2019
- 9 Begroting 2019 (zie elders in dit blad) met vaststelling
. contributie 2020

10 Bestuursverkiezing

- Aftredend en herkiesbaar: Cees Dubbeldam
- Aftredend en niet herkiesbaar: Dirk van der Wouden
- Het bestuur stelt voor om Peter Sluisman als nieuw bestuurslid te benoemen.

11 Afscheid van Dirk van de Wouden als bestuurslid

12 Rondvraag

13 Sluiting

Na een korte pauze zullen door Roel Botter de volgende korte films worden vertoond: Een film over de aanleg van de N207 tussen Bergambacht en Gouda en de film: Herinnering en Heden, een film over het Bergambacht van zijn jeugd en daarna.

Ad 7 De commissieleden zijn K Both en mevr. Verhoef .
. Plaatsvervangend lid is dhr. Hagendoorn

Ad 10 In overeenstemming met artikel 8 lid 3 van de statuten wordt deze voordracht door het bestuur bij de oproeping van de ALV medegedeeld en kunnen leden tot 7 dagen voor de aanvang van deze vergadering door een bij het bestuur schriftelijk ingediende voordracht door tenminste 5 leden kandidaat worden gesteld. Als er geen voordracht is gemaakt is de ALV vrij in de keuze.

Historische vereniging Bergambacht

BALANS PER 31 DECEMBER 2018

	<u>31 december 2017</u>		<u>31 december 2018</u>	
	<u>Euro</u>	<u>Euro</u>	<u>Euro</u>	<u>Euro</u>
VLOTTENDE ACTIVA				
Vorderingen	169		25	
Liquide middelen	7271		8033	
Vooruitbetaald	<u>30</u>		<u>30</u>	
		7470		8088
VLOTTENDE PASSIVA				
Nog te betalen	0		0	
Vooruitontvangen	<u>18</u>		<u>36</u>	
		18		36
EIGEN VERMOGEN				
Algemene reserve		<u><u>7452</u></u>		<u><u>8052</u></u>

Historische Vereniging Bergambacht

Winst-en verlies rekening 2018

	<u>2017</u>		<u>2018</u>	
	Euro	Euro	Euro	Euro
OPBRENGSTEN				
Contributies		2088		2124
Advertenties		587		575
Advertenties Raadhuisstraat		300		0
Subsidies		610		683
Stimuleringsfonds Rabo Raadhuistr		500		0
Giften		68		10
Entreegelden		10		0
DVD-verkoop/kleine Betuwe		<u>0</u>		<u>30</u>
		4163		3422
KOSTEN				
Lezingavonden		1083		1323
Drukwerk, porti, admin		753		868
Abonn./verzekering/website/bank		375		445
Archief, bibliotheek.		0		0
Kosten Raadhuistr Magazine+ verz.		1815		0
Diversen		<u>74</u>		<u>230</u>
		4100		2866
RESULTAAT		<u><u>63</u></u>		<u><u>556</u></u>

Historische Vereniging Bergambacht

Begroting 2019

2019
Euro

Opbrengsten

Contributies	2.250
Advertenties	600
Subsidie/giften	650
Verkoop promotie art.	0

————— 3.500

Kosten

Lezingavonden	1.350
Drukwerk, porti, admin.	950
Abonn, verzekering, website, bank	500
Archief, bibliotheek	250
Diversen	150

————— 3.200

Resultaat

—————
300

Herinneringen 4 (door Roel Botter)

Ontwikkelingen

Het was begin jaren zestig. De paarden verdwenen langzaam uit het straatbeeld. Beslagen werd er nog maar weinig. De tractor of 'trekker' werd bij de boeren langzamerhand gemeengoed. De timmerfabrieken produceerden kozijnen, complete puien en kasten tegen de klippen op. Nederland was in de naoorlogse opbouwfase. We kregen het beter. De lonen stegen, de vrije zaterdag werd ingevoerd. We werden mobiel. Er kwamen flitsende brommers, Kreidlers, Puch's, de Batavus Whippet met zijn verchromde valbeugels. Op zaterdagavond werden ze geshowd op de 'beurs,' de toenmalige hangplek, zoals we die nu zouden noemen, bij de winkel van bakker Van den Berg op de driesprong in de Hoofdstraat. Er verschenen Opel Kadettjes, Kevers met een brilletje en Ford Taunussen 12M, maar ook Amerikaanse slecën. Teunis van Zoest reed in een grote deinende zwarte Chevrolet die hij ook verhuurde en Arie Terlouw in een mintkleurige Ford Fairlane met een wit dak en enorme vleugels. Willem 'Patat' Jongkind kwam op zaterdagmiddag met zijn mobiele patatkraam naar de Raadhuisstraat.. Een puntzak goudgele staafjes voor vijftien cent en voor een stuiver mayonaise, alleen die smaak al gaf je het gevoel in een nieuwe tijd te zijn beland.

De Krimpenerwaard werd ontsloten. Je hoefde niet meer over de Lekdijk om in Schoonhoven of Krimpen te komen. De provinciale weg was in 1957 gereed gekomen. Tussen Bergambacht en Krimpen aan den IJssel waren duizenden houten heipalen in de slappe veenbodem geslagen, waarop een betonnen bak was geconstrueerd die het wegdek droeg.

De N210 in 1959

Toch was de verkeerstoename de eerste jaren te overzien. De B-weg ernaast was er nog niet. We fietsten gewoon tussen het andere verkeer naar Lekkerkerk en Krimpen. Dat verkeer bestond hooguit uit enkele tientallen auto's. De bus naar Gouda reed door de Hoofstraat via de Kadijkselaan en de Opweg naar Stolwijk en verder over de Goudse weg. Er belandde op die smalle wegen nog wel eens een auto die bij het uitwijken voor een tegenligger in de berm wegzakte in de sloot. De provinciale weg van Bergambacht naar Gouda, die voor het grootste deel op het tracé van het voormalige spoorlijntje ligt, kwam een jaar later. Het laatste stuk, vanaf de kruising met de N210 tot het veer, lag nog lange tijd braak. Het was een ideaal speelterrein. We bouwden er hutten, voetbalden en vochten met ons dorpsclubje tegen

leeftijdgenootjes uit Bergstoep die gewapend met houten zwaarden en schilden ons territorium binnen drongen. Er veranderde veel. Nu men meer te besteden kreeg en de economie zich ontwikkelde, durfden winkeliers te investeren. Vooral de Hoofdstraat onderging een metamorfose. Het wrakke huis naast bakker De Kovel van Teunis Borsje die achter woonde en waar aan de voorzijde Tony Klein zijn Végé kruidenierswinkeltje dreef, ging tegen de vlakte. Evenals het huis van Ceesje van den Oever de begrafenisbedienaar, zoals dat toen heette, en dat van de familie Ter Harmsel. Dirk Graafland de fietsenmaker liet er een huis met winkel en werkplaats bouwen. Aan de weg verrees een benzinepomp voor bromfietsen. De familie Soet die eerst was verhuisd van de hoek van de Kersingel naar de Raadhuisstraat, verplaatste hun winkel naar een nieuw pand naast Graafland. Erboven kwamen appartementen. Het was een begin waarvan het einde voorlopig niet in zicht was. De consequentie was wel dat een belangrijk deel van het straatbeeld, dat meer dan honderd jaar had bestaan, voorgoed verloren ging. De sjieke paaltjes met kettingen voor het huis van Niek Versloot verdwenen. Teus Vermaat begon in het huis ernaast zijn melkzaak en handel in fijne vleeswaren, samen met zijn vrouw ‘tante Alie.’ Het huis van Versloot werd er later bijgetrokken. De leilinden aan de oostzijde van de Hoofdstraat die voor schaduw zorgden op hete zomerdagen, vielen stuk voor stuk ten offer aan de behoefte aan meer ruimte op straat. Het was alsof er definitief moest worden afgerekend met het verleden. Wat er voor in de plaats kwam was strak, sfeerloos en functioneel.

De Bachtenaar

Restauratie was een begrip dat men uiteraard wel kende, maar in Bergambacht en waarschijnlijk ook elders in de Krimpenerwaard

niet erg leefde. Na de oorlog moest er geld verdiend worden en niet worden uitgegeven aan 'oude rommel' als bijvoorbeeld de Bachtenaar, de wipwatermolen aan de noordoostelijke gemeentegrens.

De Bachtenaar kort na de oorlog

Hij had in de laatste oorlogsjaren nog even dienst gedaan, maar was daarna aan zijn lot overgelaten en begin jaren zestig niet meer dan een bouwval. Het polderbestuur, wilde er als eigenaar vanaf. Sloop dreigde. Er waren toen echter al mensen met visie die in de molen een toekomstige toeristische bezienswaardigheid zagen, zoals burgemeester Diepenhorst en wethouder Klaas van Vliet.

Vooral burgemeester Diepenhorst was een warm pleitbezorger voor restauratie. De molen kon voor het symbolische bedrag van één gulden van de polder worden overgenomen, nadat een vraagprijs van duizend gulden als onrealistisch voor zo'n bouwval, van de hand was gewezen. Er werd in een raadsvergadering in 1961 uitgebreid over gedelibereerd. Wethouder A. de Vreugt vond die ene gulden nog aan de hoge kant, gezien de deplorabele staat waarin het bouwwerk verkeerde en drong aan op een bijdrage van tweeduizend gulden, maar dan door het polderbestuur aan de Gemeente Bergambacht. "Ze hebben de belangrijkste delen er uit gesloopt." Raadslid Jan Rooker verklaarde altijd een tegenstander te zijn geweest van restauratie. Hij was er eens gaan kijken en was geschrokken van de staat waarin de molen en de bijbehorende schuur verkeerden. De woning kon hem ook al niet bekoren. Het enige lichtpuntje dat hem ter ore was gekomen was het feit dat de molen toch minstens drie maal per week gefotografeerd werd. Hij vond dat de gemeenten Stolwijk en Vlist best een bijdrage konden leveren. Tenslotte stond de molen toch ook heel dicht bij hun grens. Dat vond raadslid Willem Bode niet op zijn plaats. "De instandhouding van de Goudse Glazen heeft de gemeente Bergambacht ook niets gekost en we mogen allemaal gaan kijken," betoogde hij. Gerrit van Stam vergeleek de handelwijze van het polderbestuur met "iemand die ergens vanaf wil en het dan maar naar de lommerd brengt." Uiteindelijk werd toch, na veel mitsen en maren, met algemene stemmen besloten de molen aan te kopen en te laten restaureren. Hij werd later aan de familie Oskam verhuurd, die hem in 1976 kocht en daarna verder restaureerde totdat hij weer volledig maalvaardig was.

Kolen en olie

Aan de Kerksingel werd het rustiger. De smederij van Van Eijk werd verplaatst naar de Hoofdstraat achter het woonhuis. Het gedreun van de smidshamer, soms midden in de nacht of vroege morgen, zodat je verstijfd van schrik in bed lag, was verdwenen. De stinkende mestverspreiders stonden nu aan de Hoofdstraat om te worden gerepareerd. Het enkele paard dat nog werd beslagen, stond gewoon in de werkplaats aan een touw dat in een bankschroef werd geklemd. Soms brak een paard los en ging het aan de haal, de Hoofdstraat in en moest het weer gevangen worden.. Die werkplaats werd een vertrouwde plek voor mij tijdens mijn schoolvakanties. Ik sleep er tijdens de hooibouw de driehoekige messen van de maaibalken en verving de kapotte. Van kolenkachels die bij de klanten thuis waren opgehaald, maakte ik de rookkanalen schoon, verving mica raampjes door vuurvaste glazen strookjes en monteerde nieuw asbestkoord op de plekken die nodig waren. We hadden geen besef van het gevaar van asbest. Ik zaagde zonder enige voorzorg de plaatjes waarop de kachel werd geplaatst. In elke woning had men wel iets van asbest.

In Groningen was aardgas gevonden, maar in het dorp lagen geen leidingen, die kwamen pas later. Gekookt werd er op oliestellen en butagas uit stalen flessen. Kolenstook bleef voorlopig een belangrijke warmtebron. Nog altijd werden er Etna, Interno, en Beckers kolenhaarden verkocht, maar de Hoenson oliehaarden waren in opmars. Bij steeds meer huizen zag je een olievat op een stelling tegen de buitenmuur liggen. Het leek alsof de huizen aan een infuus lagen. Geen gezeul meer met een kolenkit, geen stof in huis, dat vond men wel wat. De geur die oliestook verspreidde

namen de meesten voor lief. Je wende er aan, maakten ze zichzelf wijs. Ik bleef het een nare lucht vinden. In de barre winter van '63 moest ik er ook aan geloven. In de bittere kou sjouwden we zakken antraciet, briketten en eierkolen en stortten kolenhokken vol in schuurtjes bij de klanten. De polder was maandenlang één grote ijzige witte vlakte met de kerktoren in de steigers als desolaat herkenningspunt. De Lek vroom dicht, de aanvoer van olie stokte, antraciet kwam mondjesmaat uit Duitsland. Daar was het nog kouder. Het vroom bijna drie maanden elke dag. Op 18 januari, de dag van de Elfstedentocht was het in Joure eenentwintig graden onder nul. Wij worstelden die dag in Ammerstol, gebukt onder zakken kolen, de glibberige dijkstoepen op en af. Hier en daar flikkerde een televisiescherm en zagen we door het raam de zwartwitbeelden van schaatsers die zich tegen de snerpande wind in een weg naar Leeuwarden vochten. Vrijwel allemaal vergeefs. Pas begin maart viel de dooi in.

Een laatste bewoonster over het Slot 's Heeraartsberg

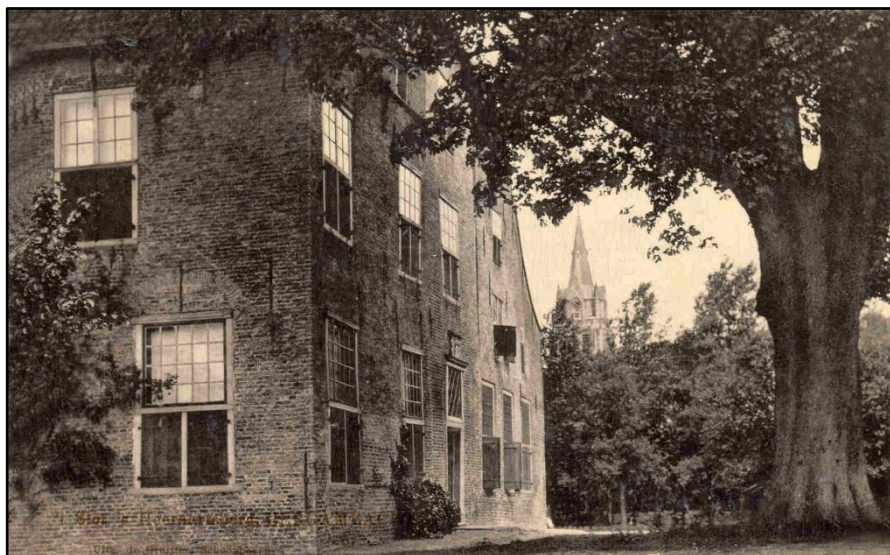
(door Roel Botter)

(vervolg van het artikel in nr.35)

In het midden van de zaal stond een grote tafel. De stoelen er omheen waren voorzien van kroonsgewijs uitgewerkte rugleuningen. Achter in de zaal bevonden zich twee openslaande eiken deuren die toegang boden tot weer een andere grote kamer. Hiervan werd verteld dat het vroeger een soort toneelkamer was geweest. In haar jeugd, zo vertelde Adriana lagen nu de appels en peren uit de boomgaard opgeslagen.

De vloer was spiegelglad en van hout en zal waarschijnlijk als dansvloer dienst hebben gedaan. In deze ‘appelkamer’ heeft broer Daniël gelegen toen hij aan tbc leed. Hij stierf hieraan in 1903 op 21 jarige leeftijd. Ik schreef het al eerder: Van de vijftien kinderen die in de familie Den Hoed werden geboren stierven er zes op zeer jonge leeftijd en nog eens drie in hun twintiger jaren. De baron had toestemming gegeven dat Daan hier mocht liggen vanwege de lucht en het licht. Zo had hij door de zuidelijke vensters een prachtig uitzicht over het land. Broer Gerrit deed hem vaak het plezier om met de koeien langs de ramen te lopen, zodat Daan ze voorbij kon zien komen.

Terug naar de hal. Daar was achterin een grote draaitrap, die rond omhoog liep. Naast deze trap lag een klein gangetje dat naar een keuken voerde. Hier bevond zich een groot stenen fornuis. Ook waren er een koperen pomp en een aanrecht. Rechts in de noordmuur zaten twee vensters en er tegenover een bedstee voor de ene dienstbode. Rechts van de bedstee was de keukendeur naar buiten. Even om de hoek van die keukendeur, aan de westgevel, waren vader en Gerrit eens een kolenhok aan het timmeren. Net toen vader hout was gaan halen hoorde hij zijn zoon om hulp roepen. En het is zeer waarschijnlijk dit moment waarop de mythe van een onderaardse gang onder Het Slot is ontstaan. Adriana vertelt het als volgt: “Gerrit bleek bij het inslaan van palen opeens met aarde en al naar beneden te zijn gezakt en in een onderaardse gang terecht gekomen te zijn. Onder de grond kwam een gemetselde boog tevoorschijn die toegang verschaft tot de toevallig ontdekte gang. Hoewel deze hier en daar ingestort was, kon men zijn loop helemaal bepalen: Onder Het Slot door, naar de Dijklaan en vandaar verder naar de Lek.

Het Slot 's Heeraartsberg in 1904

De baron is er later ook bij gekomen en volgens de gegevens die hij toen heeft nageplozen zouden zich aan het einde van de gang aan de Lek de Hoeksen zich verschanst hebben en tegenover hen, aan de overkant van de rivier, de Kabeljauwen.”

Maar het wordt nog spannender. Er liep ook nog een onderaardse gang onder de gracht door naar het dorp, waar hij uitkwam naast het café op de hoek van de Hoofdstraat. Dat café, zo wilde de legende, was ooit gebouwd van het geld dat men daar aan het einde van de gang in een pot gevonden had. Adriana verklaart dat men beenderen, kruikjes en kommetjes in de gang(en) gevonden had van ‘vluchtelingen’ die zich hier hadden verborgen. Bij de afbraak van Het Slot in 1909 stuitte men weer op deze gangen, die echter niet onder Het Slot zelf door bleken te

hebben gelopen. Achteraf kunnen we vaststellen dat er een enorme duimzuigerij aan te pas is gekomen en de verhalen steeds mooier en spannender werden naarmate de tijd verstreek. Feit is dat bij het archeologisch onderzoek in 2008 niets gebleken is van de restanten van zo'n gang. Ook tijdens de aanleg van het aardgasnet in het dorp, waar men in de Kerksingel tot 2 meter diep heeft gegraven was hiervan geen enkel spoor te bekennen. Gerrit den Hoed is destijds bij het heien domweg in een oude kelder terecht gekomen die nog toebehoorde aan de restanten van het eerdere middeleeuwse kasteel dat hier eerder stond en die men in 2008 ook heeft aangetroffen. Afgezien nog van het nut van zo'n gangenstelsel was het technisch gezien ook ondenkbaar met de middelen uit die tijd, om onder een slotgracht een tunnel aan te leggen. En dan het verhaal van de gang naar de Lek: Een onzinnig project als het waar geweest zou zijn. Nat, donker en kwetsbaar. Waar zou het toe moeten hebben gediend? Maar het heeft een aantal generaties voortgeleefd, totdat het in 2008 definitief naar het rijk der fabelen kon worden verwezen. We vervolgen onze rondgang door Het Slot. Als je de draaitrap achter in de hal op ging, belandde je op de overloop. Een deur rechts gaf toegang tot de grote slaapkamer boven de grote zaal. Hier stond een hemelbed. Verder waren er kasten, antieke meubels en wastafels met kannen en schalen. Op de eerste verdieping, recht tegenover de trap, was nog een tweede slaapkamer, een eenpersoons. Deze kamer bevond zich in de toren, boven de hal. Boven de toneel-of appelkamer lag de kinderkamer van het gezin van de baron. De enige dochter, freule Catharina (Helena, Maria, geboren 31 maart 1893 en dus maar anderhalf jaar jonger dan Adriana) beschouwde Adriana als haar eigen zusje. "We hebben veel hand aan elkaar gehouden." 'Katrientjes' gouvernante haalde bij slecht weer Adriana en haar

broer wel op om op de kinderkamer te komen spelen. De freule trouwde later met een baron en ging op Warmelo wonen, dat ze later aan Prins Bernard verkocht hebben. Zij is daarna naar Zwitserland vertrokken, maar hield nog contact met Adriana. Er werd ook gespeeld op de zogenaamde ‘gevangenenkamer,’ het bovenste vertrek in de toren boven de kleine slaapkamer. Toegang verleende een zware deur met een klein luikje er in, dat vroeger gebruikt werd om eten aan de gevangenen door te geven.. Ook was er een raam met ijzeren stangen er voor in de meterdikke torenmuur. Het overige deel van de vliering die over het hele slotgedeelte liep, was door de baron bestemd tot bergplaats van de oude meubels die bij Het Slot hoorden. Toen hij met zijn gezin naar Delden vertrok werden de oude meubels weer op hun plaats gezet. Bij de afbraak van Het Slot in 1909 zijn de meeste ervan naar musea gegaan.

Ammerstol 4 mei 1945

(door Roel Botter)

Voor het zomernummer van dit jaar staat een uitgebreid ooggetuigenverslag van de massale vee-evacuatie vanuit de Grebbelinie in de eerste meidagen van 1940 in de planning. Aan het einde van dat verslag besloot de schrijver D. Blanken destijds zijn verhaal in de avond van 14 mei 1940, de dag van de capitulatie, met de woorden: “met de hoop dat wij een lang tijdperk van vrede en rust tegemoet gaan.” Men had er duidelijk geen enkele notie van hoeveel ellende en verdriet de bevolking de jaren daaraanvolgend te wachten stond. Nederland ging zo goed en zo kwaad als mogelijk over tot de orde van de dag. Maar allengs werden goederen en levensbehoeften schaarser, werden mannen verplicht deel te nemen aan de Arbeitseinsatz en te werk

gesteld in Duitsland. Ook in de dorpen in de Krimpenerwaard ontkwam men hier niet aan. Velen kwamen terug maar ook velen overleefden het niet. Herinneringsmonumenten in de diverse kernen getuigen hiervan. Toch kwam er met de bevrijding op 5 mei 1945 een einde aan de beproeving. Maar de avond er aan voorafgaand, op 4 mei van datzelfde jaar ging het nog bijna dramatisch fout in Ammerstol en dreigde er door de bezetter nog een represaille te worden uitgevoerd die een groot aantal Ammerstollenaren het leven had kunnen kosten.

Wat gebeurde er op die vrijdagavond? Er zijn verschillende versies. Details kunnen verschillen, maar de strekking is vrij identiek. Twee Duitse militairen van de Kriegsmarine, Werner Hengst en Herbert Hoffner, die waren gelegerd in Schoonhoven, patrouilleerden op de Lekdijk in Ammerstol. Ze waren afgekomen op het vreugdevuur dat de bewoners aan het Nering hadden aangestoken met rietbossen. Ze waren volgens de verhalen van Tsjechische origine, dus waarschijnlijk Sudetenduitsers. Voor hen was die avond de oorlog nog niet voorbij. De feestvierders merkten al gauw dat ze er aankwamen en gingen snel naar huis. Ter hoogte van Het Gebouw kwamen de militairen verzetsman Willem Vrijenhoef en politieagent Cornelis van den Berg tegen. Vrijenhoef droeg de blauwe overall van de Binnenlandse Strijdkrachten met oranje armband en voelde zich niet op zijn gemak toen hij “wer da?” hoorde roepen. Het zal daar behoorlijk donker geweest zijn zonder straatverlichting. Zonder te antwoorden trok politieman Van den Berg zijn pistool, maar zijn wapen weigerde. Meteen vuurde Vrijenhoef met zijn wapen in de richting van de Duitsers. Eén van hen werd door de rondvliegende kogels dodelijk geraakt.

Ammerstol Lekdijk jaren '30

De ander liep een kapot geschoten oog en een buikschot op en werd ondergebracht bij een bewoner van het dorp. Hoewel hij heeft liggen kermen van de pijn, hebben de leden van zijn onderdeel, die naar beide soldaten op zoek gegaan waren, hem niet gevonden. Er is ook nog door een van hen een handgranaat naar de schietende Ammerstollenaren gegooid, maar deze richtte weinig schade aan. Van den Berg had slechts een verwonding aan een hand. De Duitser die het vuurgevecht overleefde is later door een dokter naar het Van Iterson ziekenhuis in Gouda vervoerd, maar bezweek uiteindelijk toch. Toen de Duitsers begrepen wat zich had afgespeeld lag het in de bedoeling strenge maatregelen te nemen tegen de bevolking. Over de aard van de te verwachten represailles lopen de verhalen hier nogal uiteen. De meeste

mannen waren echter al de polder in gevlucht uit angst voor represailles. Maar door bemoeienis van Hans Hugenholz, die de Ortskommandant tot rede wist te brengen, bleven die achterwege en werd een drama op de valreep van het einde van de oorlog voorkomen. De omgekomen soldaat was, gewikkeld in een rood tafelkleed van de familie Goossens, kort na het incident begraven op de lokale begraafplaats in Ammerstol. In de vroege ochtend van de vijfde mei 1945 voer een sleepbootje met Duitse militairen vanuit Schoonhoven naar Ammerstol om de gedode man op te graven en elders opnieuw te begraven. Zo staat het beschreven in het boek van Jack Kooistra en Albert Oosthoek.

In datzelfde boek volgt ook de lezing van Vrijenhoef en Van den Berg en is het als volgt gegaan: Rond half elf 's avonds fietste Vrijenhoef, bewapend met een stengun samen met Van den Berg naar het onderduikadres van boer G. Brand aan de Capellelaan. Onderweg werden ze staande gehouden door twee Duitsers. Vrijenhoef hoorde een metaalachtige klik en vuurde vrijwel onmiddellijk met zijn wapen in het wilde weg.. Drie kogels troffen de Duitser in de hartstreek en doodden hem direct. Bij zijn kompaan was een deel van het gezicht weggeslagen. Vrijenhoef is er van overtuigd dat dit slachtoffer de verwondingen opliep door de explosie van zijn eigen steelhandgranaat, die hij te lang vasthield. Beide Duitsers zijn naar de boerderij van Brand overgebracht en in doeken en een tafelkleed gewikkeld. Waarna de overledene zoals eerder werd beschreven, is begraven op de begraafplaats. De ander is naar Gouda vervoerd en daar later overleden. Deze lezing komt overeen met die van Jacoba Goosen, destijds nog een tiener. Zij kon zich nog herinneren dat de uit Schoonhoven afkomstige militairen veronderstelden dat hun dode strijdmakker in het door haar vader beheerde 'Het Gebouw' lag. Steeds riepen ze: "Wo ist

das Leich, das Körper?“ Urenlang hebben ze met haar vader rondgereden in de omgeving, waarbij hij nog is mishandeld. Uiteindelijk wees een lid van de Binnenlandse Strijdkrachten de vindplaats van het graf aan. Goosen is daarop direct vrijgelaten. Het liep dus voor de bevolking van Ammerstol op die laatste oorlogsdag nog goed af. Evengoed had er nu een herinneringsmonument met veel meer namen ter herdenking kunnen staan.

Bronnen: Recht op wraak van Jack Kooistra en Albert Oosthoek.

Jan Blom

Computershop
Lekkerkerk
onderdeel van Wisja.net

PC Monitor Printer Laptop Tablet

Raadhuisplein 2-B 2941 BR Lekkerkerk 0180 - 660 970 info@wisja.net

Het badhuis en de huisbaas.

(door Roel Botter)

Straten hebben namen, logisch. Het maakt het vinden van personen, bedrijven en instellingen een stuk eenvoudiger. In die naamgeving zit niet altijd, maar vooral vroeger, ook vaak een logica. Ooit had je de Stationsstraat, simpelweg omdat daar vlakbij het station van het spoortje stond. Later werd dit de Parallelweg. Zo ging het ook met de Raadhuisstraat. Toen er nog geen Raadhuis was heette het daar Kerkstraat. Maar er kwam verandering. Zo rond de jaren '50 van de vorige eeuw, toen Bergambacht ging uitbreiden, leverde het Koninklijk Huis voldoende namen voor de eerste straten. Daarna kwamen er o.a. bomenbuurten en burgemeesterswijken. Toch zijn er van die namen waarbij ik me kan voorstellen dat een buitenstaander zich afvraagt hoe men er in vredesnaam bij kwam om een straat of pad een bepaalde naam te geven. Neem nu het Schelpenpad. Ooit lag die keuze voor de hand. Toen het in de jaren vijftig werd aangelegd, bestond het plaveisel uit echte schelpen. Die dingen kraakten heerlijk onder onze schoenen wanneer we naar school liepen. Wanneer ze verpulverd waren werd er nog wel eens een nieuwe lading schelpen op gestort, maar dat bekliefde niet. Uiteindelijk werd het pad geasfalteerd en dekt de naam al decennia de lading niet meer. Wanneer je via het Schelpenpad in noordelijke richting loopt, kom je in de Badhuisstraat. En ook hier kan men zich afvragen: 'Hoezo Badhuisstraat? Er is in geen velden of wegen een badhuis of iets dat er op lijkt te vinden.' Toch is er ook hier natuurlijk een verklaring. En net als bij het Schelpenpad moeten we terug naar de jaren '50 van de vorige eeuw. Gerard Cox zong in de evergreen 'Toen was geluk heel

gewoon:’ “We gingen nog in bad, haartjes nat tot vader zei: vooruit naar bed, dan kregen we een kruik mee.” Dat bad leek echter in de verste verten niet op het bad of douche zoals we dat tegenwoordig kennen. Bij velen ging het zo: Er werd op vrijdag- of zaterdagmiddag een zinken teil in de keuken of desnoods, bij goed weer, buiten in de tuin of op het balkon gezet. Dan werd hij voor een groot deel gevuld met koud water, waarna moeder er een nog aantal ketels kokend water bij deed, zodat de temperatuur hoog genoeg was om niet rillend van de kou een rigide wasbeurt te ondergaan met een ruwe washand. Daarna werd het slachtoffer met een al even ruwe handdoek droog gewreven en lag er een schoon stelletje ondergoed klaar waar je het de komende week mee doen moest. Vervolgens waren broertjes of zusjes aan de beurt. Ja, allemaal met het zelfde waswater. Ouderen wasten zich meestal aan de kraan. We zullen in die tijd niet al te fris geroken hebben, vooral met het vorderen van de week.

Of deze primitieve vorm van badcultuur voor het gemeentebestuur van Bergambacht de aanleiding was om te komen tot het oprichten van een badhuis valt niet meer te achterhalen, of ik zou er de beraadslagingen van rond 1951 op moeten napluizen. In ieder geval werd de inrichting op 30 december 1952 officieel geopend op een wel zeer originele wijze. Het voltallige gemeentebestuur (op één na, die de kat liever uit de boom keek) “maakte kennis met het stromend water” zoals dit in een schrijven van 5 januari 1953 van de toenmalige gemeentesecretaris Van ‘t Verlaat wordt verwoord. In datzelfde schrijven vervolgt hij: “In één der couranten lazen wij dat Bergambacht trots kan zijn op zijn badhuis. En dat is het gemeentebestuur inderdaad en wij nemen aan dat ook de burgerij bijzonder ingenomen is met het badhuis. Het is geenszins

overdreven om te zeggen dat het een juweel van een inrichting is.” Voorafgaande aan de opening was er al druk (gratis) gebruik van de badmogelijkheid gemaakt. Van 't Verlaat rept in zijn schrijven over 420 baden die op de vrijdag- en zaterdagmiddag voor de opening genomen zijn. De patriarchale toonzetting van het schrijven, geeft een duidelijk beeld van hoe er destijds door de bestuurders, werd gecommuniceerd naar de burgerij. Hoewel dit natuurlijk moet worden gezien in het licht van die tijd, waarin de burgemeester, de notaris, de huisarts en de dominee een vanzelfsprekende autoriteit werd toegedicht. “Wij willen een beroep doen op de inwoners” zo vervolgt hij, “om niet tot de laatste dagen der week te wachten. Dat zou leiden tot langdurig verblijf in de wachtkamer, maar tevens ook tot gevolg kunnen hebben, dat op die dagen niet alle aanwezigen een beurt kunnen krijgen.(sic) Voor bepaalde categorieën, zoals zij die geen ‘vuile arbeid’ verrichten, lijkt het ons veelal mogelijk op woensdag of donderdag te baden. Op deze manier wordt de nodige spreiding verkregen, terwijl de wachttijd tot een minimum beperkt wordt.” Hierna volgt een opsomming van de tarieven. Een ‘sproeibad,’ zoals een douche wordt genoemd, van 20 minuten, kost 30 cent voor een persoon van 14 jaar en ouder, een kind betaalt 15 cent. Een ‘kuiptbad’ van 30 minuten kost 50 cent voor een persoon van 14 jaar en ouder, een kind betaalt 25 cent. Ook konden kinderen van de lagere school op donderdag en vrijdag van 09.30 tot 12 uur vanaf de vierde klas in schoolverband een bad nemen. De badmeester was er niet alleen voor het in werking- en schoonhouden van de badinrichting, hij verkocht ook de toegangskaartjes en knipte de abonnementkaarten. Van 't Verlaat besluit het schrijven op vaderlijke toon: “Tenslotte spreken wij de wens uit, dat de burgerij van Bergambacht spoedig tot de badgewoonte zal zijn gebracht. Wij twijfelen er niet aan,

dat degene die eenmaal met de douche kennis heeft gemaakt, tot de regelmatige bezoekers zal gaan behoren.”

De gemeente als huisbaas

Zijn tegenwoordig de sociale woningen in beheer bij woningbouwcorporaties, in de tweede helft van de vorige eeuw was ook de gemeente nog lange tijd ‘huisbaas,’ alvorens het beheer van haar woningbezit overging naar woningbouwvereniging ‘Het Volksbelang’ dat later weer tot het huidige Qua Wonen transformeerde. Zo werd in de beginjaren ’50 de Secr. Schippersstraat gebouwd, als eerste grote straat in wat toen ‘Uitbreiding Dorp’ werd genoemd. De huurpenningen werden per week door de bode geïnd. Ook badmeester D. Blanken, die per januari 1953 als eerste badmeester aantrad, kreeg op nr.36 een woning in die nieuwe straat.

In het huurreglement dat uit 18 artikelen bestaat wordt de huurder op zijn rechten en plichten gewezen. Ik licht er enkele uit. In artikel 7 wordt vermeld dat het in voorraad hebben van licht-ontbrandbare stoffen zoals teer en pek e.d. of sterk riekende stoffen, verboden is zonder toestemming van het gemeentebestuur. In de woningen mogen ook geen brandstoffen worden gehakt of gezaagd of op andere wijze klein gemaakt. Artikel 8: Het is verboden aan de voorzijde van de woning wasgoed te bleken of te laten drogen op lijnen en rekken zonder toestemming van het gemeentebestuur.

In artikel 10 wordt duidelijk gemaakt dat o.a. het bemesten van de tuin alleen is toegestaan tussen zonsondergang en zonsopgang, terwijl het hebben van een mesthoop strikt verboden is. En zo gaat het door over het schoonhouden van de sloot en het “ontdoen van ruigten op het door de huurder bewoonde perceel.” Artikel 14 gaat over het beëindigen van de

huurovereenkomst bij overlijden van de huurder. En dit artikel zou leiden tot een wrange ervaring voor het gezin van badmeester Blanken. Temeer daar in het huurcontract de volgende bepaling wordt toegevoegd: “De huurder verklaart voorts dat het hem bekend is de woning te mogen bewonen, zolang hij de functie van badmeester in dienst van de gemeente Bergambacht uitoefent en dat de huur eindigt uiterlijk 4 weken na het tijdstip waarop hij deze functie niet meer bekleedt.”

Blanken begon in januari 1953 als badmeester, (zie foto) maar werd ziek en overleed 8 maanden later in augustus 1953 op jonge leeftijd. De gemeente was onverbiddelijk; zijn vrouw en zoontje moesten het huis verlaten. Ze vonden onderdak in de zgn. ‘armenhuisjes’ aan de Hoofdstraat naast slager Ouwerkerk. De grond onder hun bestaan was in korte tijd weggeslagen en werd door het (toen nog) ontbreken van een redelijk sociaal vangnet zoals we dat nu kennen, een leven van zorg en armoede.

D. Blanken voor het badhuis

